

Agris Dzenis

CĒSU PILS VĀCU ORDEŅA LIVONIJAS ATZARA VALDĪŠANAS LAIKĀ

Jau savos pirmsākumos ap 1206. gadu Cēsu pils tika veidota kā viens no Zobenbrāļu bruņinieku ordeņa militārajiem un administratīvajiem centriem. Pēc Zobenbrāļu ordeņa inkorporācijas Vācu ordenī 1237. gadā izveidojās Vācu ordeņa Livonijas atzars, kas laika gaitā ieguva zināmu autonomiju un tāpēc literatūrā reizēm tiek dēvēts par Livonijas bruņinieku ordeni. Livonijas atzaru pārvaldīja tā augstāko amatpersonu sapulce – kapituls, kas ievēlēja ordeņa priekšnieku mestru, kurš amatā bija jāapstiprina Vācu ordeņa virsmestram. 15. gadsimtā pieauga Livonijas atzara neatkarība. Kopš 1470. gada virsmestrs tika tikai informēts par Livonijas mestra vēlēšanu rezultātiem, bet ietekmes uz vēlēšanu procesu viņam vairs nebija (Milicers 2009, 238). Vēlāk Livonijas mestrs Volters no Pletenbergas panāca virsmestra apstiprinājumu, ka viņš un viņa amata pēcteči nedrīkst iebilst pret Livonijas mestra vēlēšanu rezultātiem (Milicers 2009, 242). Pilnīgu suverenitāti Livonijas ordenis ieguva pēc 1525. gada, kad Vācu ordeņa virsmestrs Brandenburgas Albrehts izstājās no ordeņa, pieņēma luterticību un ordeņa zemi Prūsijā nodeva Polijas karalim, saņemot to atpakaļ kā lēni (Milicers 2009, 275). Turpināja pastāvēt ordeņa Vācijas atzars un Livonijas atzars, kas pašlikvidējās 1561. gadā

Šī darba mērķis ir sniegt pārskatu par Cēsu pils administratīvajām, saimnieciskajām un militārajām funkcijām Vācu ordeņa valdīšanas laikā, atklājot pils kā daudzfunkcionāla centra nozīmīgu lomu Livonijas atzara valdījumu struktūrā. Aplūkojamais laikposms hronoloģiski ietver laiku no 1237. līdz 1561. gadam, kad Cēsu pils izveidojās gan kā būvju komplekss, gan kā militārs un administratīvs centrs. Darbā izmantotas publicēto rakstīto vēstures avotu ziņas. Detalizētākas ziņas par Cēsu pils funkcijām un būvēsturi sniegtas šī raksta autora 2013. gadā veiktās Cēsu pils vēsturiskās izpētes materiālos, kas publicēti elektroniskā tīmekļa vietnē www.pilsvesture.cesis.lv.

CĒSU KOMTUREJAS CENTRS

Pēc pirmā Zobenbrāļu ordeņa provinciālmestra Bertolda nāves Cēsu pili pārvaldīja komturi. 1234. gadā pāvesta Gregora IX citācijā kā Zobenbrāļu ordeņa amatpersonas, kam jāierodas pie pāvesta sniegt paskaidrojumus konflikta ar Rēveles pilsētu lietā, minēti Rēveles, Vilandes, Cēsu, Siguldas un Aizkraukles komturi, kā arī Harijas, Jervas, Sakalas un Sāremā fogti (Šterns 2002, 417). Cēsu komtura amats saglabājās arī pēc Zobenbrāļu ordeņa inkorporācijas Vācu ordenī. 1237. gadā minēts Cēsu komturs Reimunds (*Reimund, Reymanth*), kurš kā viena no svarīgākajām Zobenbrāļu ordeņa amatpersonām piedalījās sarunās ar Vācu ordeņa virsmestru par inkorporēšanas noteikumiem (Tumler 1954, 591).

1252. gada 29. jūlijā Livonijas ordeņa mestrs, Kuldīgas, Vilandes, Cēsu un Siguldas komturi apzīmogojuši vienošanos starp Vācu ordeņa vietvaldi Livonijā un Kurzemes bīskapu par kopēju Mēmeles pils būvēšanu (PR 1876, 119). Šis līgums iezīmē mestra padomes veidošanos no Livonijas lielāko piļu komturiem, un Cēsu komturs bija viens no svarīgākajiem padomes locekļiem, jo līdz komtura amata izzušanai 15. gadsimta sākumā piedalījās visu svarīgāko iekšējo un ārējo līgumu slēgšanā.

Padomes locekļi, kas nosaukti par virspavēlniekiem, uzskaitīti 1291. gadā Livonijas mestra Halta no Hehembahas un Kurzemes bīskapa Edmunda no Verdes izlīgumā par dažiem strīdīgiem lēņiem Kurzemē: “Dots Cēsīs, mūsu kapitulā, klātesot mūsu virspavēlniekiem (*in capitulo nostro coram praeceptoribus nostris*): Vilandes komturam brālim Hinrikam, Cēsu komturam brālim Ernestam, Siguldas komturam brālim Vilkinam, Kuldīgas komturam brālim Helmikam un Ventspils komturam brālim Detlevam.” (LUB 1853, 677) Šis dokuments ir arī pirmā liecība par ordeņa kapitulu, kas noticis Cēsīs. Kapituls bija atzara augstāko amatpersonu sapulce, kurā tika izlemti visi Livonijas brāļiem svarīgākie iekšējie un ārējie jautājumi.

Komturs (latīņu *commendator*, viduslejasvācu *cumpthur*) bija pārvaldnieks svarīgākajās ordeņa pilīs un tām pakļautajos novados – komturejās. Tos iecelt, atcelt un pārvietot uz citu pārvaldes vietu varēja tikai mestrs. Komturs savā pili bija ordeņa brāļu bruņinieku un priesteru kopas – konventa – priekšnieks, vadīja ordeņbrāļu sapulces, izpildīja lēmumus, gādāja par pils atbilstošu nocietināšanu un labu nodrošināšanu ar bruņojumu, bet kara laikā komandēja savas komendes bruņiniekus un vasaļus, dodoties kaujā ar savu karogu (Ose 2002, 13). Komturs bija augstākais tiesnesis savā apgabalā, un viņam bija arī tiesības piespriest nāvessodu. Kā kapitula loceklis komturs piedalījās mestru vēlēšanās un arī pats varēja tikt ievēlēts par mestru (Hennig 1809, 95).

Cēsu komturi kā mestra tuvākie padomnieki vai Livonijas atzara pārstāvji piedalījās visu svarīgāko Livonijas iekšējo un ārējo jautājumu izlemšanā. 1314. gada 6. jūlijā mestrs Gerhards no Jokes ar savu padomnieku – Vilandes, Paides, Cēsu un Siguldas komturu – padomu un piekrišanu (*accedente consilio et consensus fratrum nostrorum discretorum, videlicet commendatorum de Velin, Wittenstei, Wenda et Seghewolden*) piešķīra Daugavgrīvas klostera mūkiem zvejošanas tiesības Daugavā (LUB 1873, 465). Šī mestra padome, kurā ietilpa lielāko ordeņpiļu komturi un ordeņa karaspēka virspavēlnieks landmaršals,

varēja pulcēties arī biežāk nekā konventi, domājams, vadoties pēc vajadzības. Mestra padomes kodols saglabājās nemainīgs: tie bija Daugavgrīvas, Vilandes un Cēsu komturi, kas dokumentos dēvēti par virspavēlniekiem un pārstāvēja Livonijas atzaru arī pāvesta galmā.

Cēsu komturi piedalījās ordeņa sūtniecībās. 1323. gada 28. janvārī Cēsu komturs, Daugavgrīvas komturs un vēl trīs ordeņbrāļi, kas bijuši sūtniecībā uz Novgorodu, paziņoja, ka ir noslēgta savienība ar Novgorodu pret Lietuvu (LUB 1855, 137). Vajadzības gadījumā Livonijas mestra padomes locekļi devās pārstāvēt Livonijas intereses pie Vācu ordeņa virsmestra. 1328. gada 25. maijā Marienburgā Vācu ordeņa virsmestrs Verners no Orzelas izlēma divus svarīgus jautājumus: izšķīra nesaskaņas starp Vācu ordeņa Prūsijas un Livonijas brāļiem par Mēmeles pili, kā arī apstiprināja par Livonijas mestru Eberhardu no Monheimas. Livonijas atzara sūtņi pie virsmestra bija Kuldīgas komturs Eberhards, maršals Johans Ungnade un Cēsu komturs Erkenberts, saukts Luks (LUB 1855, 226).

Laikā no 1237. līdz 1349. gadam rakstītajos avotos minēti pavisam 22 Cēsu komturi. Divos gadījumos Cēsu komtura amats bijusi pēdējā karjeras pakāpe ceļā uz mestra vai landmaršala amatu.

Cēsu komtura amatu lielā mērā dublēja otra augstākā amatpersona pili – fogts (latīņu *advocatus*, viduslejasvācu *vogt, voget, voit*). Tos iecēla mestri. Komturu un fogtu amata funkcijas ir grūti nodalāmas. Tāpat kā komturi, fogti bija piļu komandanti, un viņiem bija savs zīmogs. Karagājienos fogts komandēja no ordeņa bruņiniekiem, lēņavīriem un zemniekiem komplektētas karaspēka nodaļas (Šterns 1997, 81).

Fogti rakstvežu un lēņavīru pavadībā ievākt nodevas un spriest tiesu izbrauca uz katru pagastu divas trīs reizes gadā. Vēl 16. gadsimtā visas civillietas izsprieda paši zemnieki pagasta tiesā trīs četru tiesnešu sastāvā bez zemeskungu pārstāvju un muižnieku piedalīšanās. Krimināllietas turpretim iztiesāja tiesnešu kolēģija no zemnieku, muižnieku un zemeskunga – šajā gadījumā Vācu ordeņa – pārstāvjiem. Fogts vadīja tiesas sēdi, pasludināja un lika izpildīt spriedumu, vai arī virzīja lietas pārsūdzēšanu, kā arī saņēma daļu no soda naudām (Švābe 1927, 36).

No 1255. gada augusta līdz 1461. gadam minēti pavisam 18 Cēsu fogti. Fogta vara pieauga pēc Cēsu komtura amata izzušanas. Salīdzinot ziņas par Cēsu fogta amatā bijušo personu iepriekšējo un tālāko karjeru, iespējams secināt, ka arī Cēsu fogta amats bija viens no augstākajiem Livonijas atzarā. Tam sekoja iecelšana par komturu kādā no lielākajām pilīm. Piemēram, Franks Spede bija Cēsu fogts 1392.–1397. gadā, pēc tam Vilandes komturs (Arbusow 1901, 94). 1404. gadā viņš miris un, pēc Leonīda Arbusova ziņām, apbedīts Cēsu Sv. Jāņa baznīcā (Arbusow 1910, 53).

Cēsu fogti, tāpat kā komturi, piedalījās svarīgu iekšējo un ārējo izlīgumu un līgumu slēgšanā. Domājams, vissvarīgākais tiesiskais akts, kurā piedalījās Cēsu fogts, bija 1418. gada 15. marta lēmums, ka Livonijas atzars pievienojas Vācu ordeņa noslēgtajam pamieram ar Lietuvas lielkņazu Vitautu. Lēmēji bija Livonijas mestrs Zigfrīds Landers no Špānheimas, landmaršals, Cēsu fogts Engelberts no Leistenas, saukts Krebsis, un Aizkraukles komturs (LUB 1867, 348).

MESTRA APGABALA GALVENĀ PILS

Ap 1413. gadu mainījās Cēsu pils administratīvais statuss. Pils tika iekļauta jaunizveidotajā Livonijas mestra apgabalā, nonākot mestra tiešā pārvaldē. Tādējādi tika zaudēta pils pārvaldes zināma autonomija, un pils nepastarpināti tika iesaistīta Livonijas mestru varas centralizācijas centienos 15.–16. gadsimtā.

Rakstos mestra apgabals (*des Mesters gebede*) pirmoreiz minēts Jaunākajā virsmestru hronikā. Apgabalā ietilpa Tukuma pils, Rīgas pilsēta un pils, kas “ir mestra galvenā pils” (*ist des meisters hoeffthusz*), Salaspils pils, Ādažu pils, Ropažu pils, “Cēsu pilsēta un pils, kur mestram tagad ir galvenā mītne” (*Wenden eyn stadt und sloth, dar de mester nu syn hovethuisz heft*), Valmieras pils un pilsēta, Tolse jūras krastā, kas vērsts uz Zviedriju, Burtņieku pils, Rūjienas pils, Ērgemes pils, Trikātas pils un Āraišu pils. Mestra ienākumi no šiem apgabaliem veidoja 40 000 mārkū (Jüngere Hochmeisterchronik 1874, 144).

Vārds “tagad” ir ļoti svarīgs, jo apzīmē situāciju, kad Cēsis nupat bija kļuvušas par mestra galveno pili pēc tam, kad Rīga kaut kādu iemeslu dēļ šo statusu bija zaudējusi. Diemžēl Jaunāko virsmestru hroniku precīzi datēt nav iespējams. Oriģināls nav saglabājies. 19. gadsimta otrajā pusē eksistēja trīs senākie noraksti, no kuriem tikai viens – Vācu ordeņa Utrehtas balejā ap 1492. gadu rakstītā kodeksa – noraksts ir datējams. Minētās ziņas par Cēsu pili ir atrodamas nevis šajā, bet t. s. Skoklosteras pils rokrakstā. Hronikas izdevējs T. Hiršs to ir atzinis par senāku nekā Utrehtas kodekss, tomēr nav mēģinājis to datēt (Jüngere Hochmeisterchronik 1874, 5, 9).

1555./56. gadā sastādītajā Livonijas piļu un pārvaldnieku sarakstā minēts, ka galvenajai pilij Cēsis bija pakļautas Valmieras pils un pilsēta, Burtņieku, Rūjienas un Ērgemes pilis. Visas šīs pilis, izņemot Cēsis, nosauktas par spīķeriem (*Kornhaeuser*) jeb labības noliktavām, kas norāda, ka tās pildījušas galvenokārt saimnieciskas funkcijas (Hartmann 2008, 190).

Minētās pilis piederēja Cēsu pils apgabalam (*districtus Wenden*). Rakstos tas pirmoreiz minēts 1292. gada 5. martā (LUB 1855, 679) un bija Cēsu komturam un fogtu amata iecirknis. Visa mestra apgabala apraksts sniegts 1556. gada augstāko ordeņa ierēdņu, viņu piļu un ieņēmumu sarakstā. Bez galvenās pils Cēsis (*Haupthaus*) mestram piederēja Trikāta, Karksi, Burtņieki, Helme, Ērgeme, Rūjiena, Āraiši, Tukums Kurzemē, Gīcele (*Gietzell*) un Ēvele, kas iekļautas to desmit muižu skaitā, no kurām katra veido atsevišķu pārvaldes iecirkni. Lielākajām pilīm Rīgā un Salaspilī mestrs bija iecēlis nama komturam, bet Ādažu un Ropažu piļu pārvaldīšanai – kumpānu (Hartmann 2008, 224).

Vēsturnieks Klauss Milicers stabila Livonijas mestra ienākumu avota izveidošanu izskaidro tā, ka savu pienākumu veikšanai mestram bija nepieciešami finanšu resursi, un līdzīgi virsmestram viņš tāpēc izveidoja finanšu kameru. Avotos par to esot maz ziņu. Pēc Klausa Milicera domām, droši vien jau 14. gadsimta beigās finanšu kamerai piederēja Rīgas komende, kuru kopš tā laika mestra uzdevumā pārvaldīja tikai viens pilskomturis, bet 15. gadsimta otrās pusēs sākumā tai pievienojās Cēsu komende (Milicers 2009, 239).

Klausa Milicera viedoklis ir apšaubāms, jo bez minētās Jaunākās virsmestru hronikas pastāv arī citas liecības par Cēsu pils nonākšanu mestra apgabalā ap 1413. gadu. 1413. gada

rudenī flāmu izcelsmes bruņinieks Žilbērs no Lanuā savā ceļojumā cauri Livonijai apmeklēja Cēsis. Viņš rakstīja, ka Rīga ir zemes galvaspilsēta, kur Livonijas mestram ir rezidence. No Siguldas Lanuā devies caur Cēsīm – lielu pilsētu ar mūri, kur bija komtureja un pils (Lannoy 1846, 170). Lanuā ceļojuma apraksts ir pēdējais avots, kurā minēts Cēsu komturis. Jau 1413. gada novembrī pirmoreiz tiek pieminēts vārdā nenosaukts Cēsu nama komturis (viduslejasvācu *huszcumthur*) (Arbusow 1901, 128). Pilis, kurās darbojās komturis, nama komturim bija viņa palīgi. Cēsis, kad šeit uzturējās mestri, pils komandantus nesauca par komturim, bet nama komturim. Vēsturnieks Ilgvars Misāns uzskata, ka ordeņa mestrs, kad viņš pats pārvaldīja Cēsu pili, it kā formāli pārņēma arī komtura amatu, bet komtura pienākumu faktiski veicēju sauca par pilskomturam (resp., nama komturam). Lai arī nama komturis neietilpa ordeņa augstākajā vadībā, šī amata priekšrocība bija ciešs kontakts ar mestru, un 16. gadsimtā tas tika uzskatīts par labu sākumu karjerai (Misāns 2007, 106). Livonijas kara notikumi liecina, ka nama komturis pārzināja arī pils un apgabala kara lietas. Tāpat nama komtura amats pastāvēja mestra tiešā pārvaldē esošajā Rīgas pilī.

Cēsu atrašanos mestra apgabalā apstiprina 1421. gada 15. marta Livonijas mestra vēstule Vācu ordeņa virsmestram, kurā viņš atvainojas, ka pašlaik nevar sniegt prasīto naudas atbalstu. Mestrs taisnojas: “Rīgas pilij nav citu augļu un ienākumu, kā vien tie, ko ienes Cēsis un Karksi, kas ir divi labākie apgabali zemē, un pēc vairāk nekā gada būs tikai puse no tā, kas tiek prasīts.” (LUB 1867, 716) Acīmredzot tiek runāts par naudu, kas tiek prasīta no Livonijas mestra personīgi, respektīvi, no viņa pakļautībā esošā apgabala, kurā bagātākie pilsnovadi bija Cēsis un Karksi, ienākumiem.

No 1413. līdz 1561. gadam zināmi 13 Cēsu nama komturim. Parasti šā amata pildītāji savā karjerā nepacēlās augstāk par fogta vai komtura amatu (Arbusow 1901, 62).

Pēdējais Cēsu nama komturis bija Johans Felbruge, kurš minēts 1560. gada februārī un 1561. gada aprīlī. Pēc ordeņa likvidēšanas viņam, tāpat kā citām ordeņa amatpersonām, tika piešķirta zeme un zemnieki no bijušajiem ordeņa valdījumiem Cēsu pils tiesā. Pēc Johana Felbruges nāves viņa bijušo muižu Polijas karalis piešķīra bijušajam mestra padomniekam, tiesību doktoram Rembertam Gilsheimam (Arbusow 1910, 37).

Brāļu bruņinieku skaita ziņā 1451. gadā Cēsu konvents starp Livonijas piļu konventiem ierindojās trešajā vietā. Visvairāk brāļu – 33 – dzīvojuši Vilandē, Rīgā – 28, bet Cēsis mituši 14 bruņinieki un trīs priesterbrāļi, kā arī divi pusbrāļi. Konventā kopīgi tika izlemti visi jautājumi, kas attiecās uz pili un tās novadu. Atbilstoši ordeņa statūtiem vienas pils konventā vajadzēja būt vismaz 12 locekļiem, kas atbilstu Kristus mācekļu skaitam. Tomēr 1451. gada vizitācija liecina, ka no trīspadsmit Latvijas teritorijā pārbaudītajām pilīm tikai četrās ordeņbrāļu skaits sasniedza vai pārsniedza 12 (Ose 2002, 14).

1484. gadā Rīgas pilsētas un Rīgas arhibīskapa karaspēks iekaroja un nopostīja ordeņa Rīgas pili. Tad mestrs savu galveno mītni pavisam pārcēla uz Cēsīm, kur turpināja mitināties visi mestri, izņemot pēdējo ordeņa galvu Gothardu Ketleru (Milicers 2009, 214).

Cēsu pili jau pirms tam pastāvīgi uzturējās mestrs Bernts no Borhas, un Tomasa Hiarna hronikā Cēsis dēvētas par viņa galveno pili un augstāko sēdekli (Hiarn 1835, 186), lai gan ziņas par Bernta no Borhas sēdekļa oficiālu pārcelšanu uz Cēsīm nav izdevies atrast. 1480. gadā šis mestrs kopā ar Tērbatas bīskapu veica divus neveiksmīgus karagājienus

Pleskavas kņazistē, kam 1481. gadā sekoja postošs krievu iebrukums Livonijā. Tā paša gada septembrī tika noslēgts 10 gadus ilgs pamiers ar Novgorodu (Arbusow 1918, 108).

Nākamais mestrs Johans Freitāgs no Loringhofenas regulāri uzturējās Cēsīs un pēc nāves 1494. gadā tika apbedīts Cēsu Sv. Jāņa baznīcā (Renner 1876, 131), kur ir saglabājusies viņa kapa plāksne. Sv. Jāņa baznīcā tika apbedīti arī divi nākamie mestri: Volters no Pletenbergas un Hermanis no Brigenejas, saukts Hāzenkampfs. Mestru kapa plāksnes sākotnēji atradušās baznīcas kora daļā altāra priekšā (Heine 1895), kas liecina par Sv. Jāņa baznīcas izvēlēšanos par mestru apbedīšanas vietu mestru rezidencē.

1491. gada marta sākumā Livonijas atzars pie Ādažiem sakāva Rīgas pilsētas karaspēku. Uzvarai sekoja līgums, saskaņā ar kuru ridzinieki bija spiesti atjaunot nopostītās ordeņa pilis Daugavgrīvā (atjaunota 1494. gadā) un Rīgā (atjaunota 1515. gadā) (Arbusow 1908, 110). Tomēr jaunievēlētais mestrs Volters no Pletenbergas atjaunoto Rīgas pili neizvēlējās par galveno apmešanās vietu, bet palika Cēsīs.

Ja ar rezidenci saprotama zemes valdnieka pastāvīga uzturēšanās vieta, no kurienes viņš īsteno savu teritoriju pārvaldi, Cēsīs šim definējumam visvairāk tuvinājās tieši Voltera no Pletenbergas valdīšanas laikā. Viņš turpināja izbūvēt mestra rezidenci Cēsīs, kur atradās arī viņa kanceleja. Atšķirībā no daudziem saviem priekšgājējiem Pletenbergs pārvaldes funkcijas varēja veikt ar rakstiskiem rīkojumiem, jo ilgāk uzturējās galvenajā mītnē (Miličers 2009, 241). 16. gadsimtā lietvedības paplašināšanās rezultātā mestra kancelejā parādās ordeņa padomnieki, kancleri, vicekancleri un juriskonsulti. Šī kancelejas elite saņēma bagātīgu atalgojumu. Piemēram, kanclers Kristofs Betihers, kurš 16. gadsimta pirmajā pusē 18 gadu laikā kalpoja trim mestriem, saņēma kā lēni muižas, namus un dārzus Rīgā un Cēsīs, bet papildus 200 marku gada algai saņēma trīs lastus labības un lastu iesala. Livonijas mestra kanceleja kļuva par patstāvīgu un svarīgu valsts pārvaldes iestādi (Енш 1981, 12).

Tomēr Cēsu pili nevar uzskatīt par vienīgo Voltera no Pletenbergas uzturēšanās vietu. Arī galvenais zemes pārvaldes un ārējo sakaru instruments – kanceleja – bija mobila un sekoja mestram, viņam pārvietojoties pa mestra apgabala pilīm. 1521. gada 9. jūnijā Rēveles sūtņiem Rūjienā mestra vārdā atbildi sniedzis viņa kanclers Hermanis Ronnebergers, un dažas dienas vēlāk Rūjienā mestrs kancelejā lika nolasīt sūdzības kopiju (AR 1910, 344).

Labu Livonijas apstākļu pazinēju 16. gadsimtā rakstītajās hronikās vairākkārt minēts, ka Volters no Pletenbergas nocietinājis Daugavgrīvas un Cēsu pilis, kā arī Cēsīs licis uzbūvēt mūrus, bastejas un trīs lielus torņus. Rīgas arhibīskapa sekretārs Bartolomejs Grēfentāls 16. gadsimta vidū rakstīja, ka mestrs “Daugavgrīvu nocietināja ar valni un mūriem; Cēsu pili, kur atradās viņa rezidence un galma nometne (*Hoflager*), izrotāja ar trim jauniem torņiem, mūriem un bastejām (*mit drey Newen Turmen, mauren und Pasteyen gezieret*) un ārējiem ienaidniekiem, krieviem un maskaviešiem, izrādīja piemērotu, slavenu un vērā ņemamu pretestību” (Griefenthal 1847, 44). 1584. gadā izdotajā Rēveles mācītāja Baltazara Rusova hronikā teikts, ka Pletenbergs “nocietināja Daugavgrīvas pili, kas atrodas netālu no Rīgas; viņš arī lika no pamatiem uzbūvēt un aprīkot 3 varenus, augstus torņus Cēsīs” (*3 herlike hoge Toerne tho Wenden, van grunde up buwen unde upsoeren laten*) (Russow 1853, 33).

1501. gada 23. novembrī Volters no Pletenbergas ziņoja virsmestram par krievu iebrukumu zemē un lūdza atbalstu, jo “savus zemē izkļiedētos spēkus viņš vēl nevar sapulcināt”. “Krievi ir iekļuvuši dziļi zemes iekšienē, tikai sešas jūdzes no Cēsīm, ordeņa galma pils (*unsers ordens hovesloth*), un briesmīgi izpostījuši zemi.” (LUB 1905b, 130–131) Šis ir pirmais dokuments, kurā mestrs nodēvē Cēsīs par ordeņa galma pili, tomēr nevienā dokumentā Volters no Pletenbergas neuzstājas savā, bet gan visa ordeņa vārdā. Atšķirībā no laicīgo valdnieku galmiem Livonijas ordeņa galma centrā bija nevis valdnieka persona, bet gan ordeņa intereses, ko īstenoja galminieki – dažādu nodarbju un rangu ordeņa amatpersonas un kalpotāji. Savukārt 15. gadsimta sākumā rakstītajā Jaunākajā virsmestru hronikā par galma pili saukta Rīgas pils, bet Cēsīs dēvētas par galveno pili.

Volters no Pletenbergas nomira lielā vecumā 1535. gada 28. februārī Cēsu pili. Vēlāk radies nostāsts, ka viņš nomiris dievkalpojuma laikā Sv. Jāņa baznīcā pie altāra (Arbusow 1908, 141).

Par mestru galveno pili (*Haupthaus des Meisters*) Cēsīs nodēvēta 1555./56. gada Livonijas ordeņa piļu un pārvaldnieku sarakstā, kas tapis laikā, kad notika gatavošanās karam pret arhibīskapa koadjutoru. Kopā ar vasaļiem Cēsīs ordeņa karaspēkam varēja dot 300 jātnieku, un šinī pili atradās mestrs Heinrihs fon Gālens ar 300 zirgiem. Galvenās pils apgabalā iekļāvās Valmieras pils un pilsēta, kas atradās četras jūdzes no Cēsīm, Burtņieki trīs jūdzes no Cēsīm, Rūjiena piecas jūdzes no Cēsīm un Ērgeme četras jūdzes no Cēsīm. Visas šīs pilis dokumentā nodēvētas par labības noliktavām jeb spīķeriem (Hartmann 2008, 190).

Livonijas kara laikā, 1558.–1559. gadā, mestrs Vilhelms fon Firstenbergs pastāvīgi uzturējās Cēsīs, izņemot brīžus, kad viņš devās uz kauju vietām, bet pēdējais ordeņa mestrs Gothards Ketlers vairāk uzturējās Rīgā un Daugavgrīvā.

No vēstulēm noprotams, ka mestrs Vilhelms fon Firstenbergs karadarbību koordinēja no Cēsīm. Viņš bieži rakstījis Rīgas un Rēveles pilsētām, pieprasot algotņus, naudu un karam nepieciešamos materiālus, norādījis, uz kurām vietām jānosūta algotņi, brīdinājis par iespējamiem ienaidnieka uzbrukumiem, pieņēmis Livonijas un Hanzas pilsētu sūtņus, atļāvis kaperēšanu pret maskaviešu kuģiem un aizturējis Lībekas kuģus, kas veduši preces maskaviešiem. Vairāk par visu sekmīgai karadarbībai bija nepieciešama nauda, ar ko samaksāt algotņiem. To mestrs atklāti atzina 1559. gada 23. maija vēstulē Rēveles rātei (BU 1868, 58), tādēļ 1559. gada jūnijā sāka sarunas ar Zviedriju par noteiktu Livonijas apgabalu atdošanu pret samaksu (QG 1863, 177). Mestrs aizņēmās dārglietas no pilsētām: 1558. gada 18. oktobrī Vilhelms fon Firstenbergs apliecināja, ka ir saņēmis no Cēsu pilsētas dārglietas un baznīcas dārgumus, un apsolījis pēc kara par tām atmaksāt (QG 1861, 266).

KAPITULU, SAPULČU UN APSPRIEŽU VIETA

Jau 14. gadsimtā Cēsu pils veidojās par ordeņa Livonijas zemju administratīvo centru. To ietekmēja nevis mestru varas centralizācija, bet noturīga tradīcija Cēsīs regulāri rīkot Livonijas atzara augstākā likumdošanas un tiesas orgāna – kapitula – sēdes, kā arī Livonijas zemeskungu un kārtu sapulces un apspriedes.

14. gadsimtā kapituli, kuros bez mestra un landmaršala piedalījās Livonijas komturi un fogti, notika arī Rīgas, Daugavgrīvas un Kuldīgas pilīs, tomēr visbiežāk tie sanāca Cēsīs. Tā tas turpinājās arī 15. gadsimtā, kad tikai retumis kapituli notika citās mestra pilīs – Valmierā un Rīgā. Kapituli parasti notika rudenī, laikā no septembra līdz novembrim, un pavasarī – maijā un jūnijā, tomēr tika sasaukti arī ārkārtas gadījumos. Galvenais kapitulu sasaukšanas iniciators bija ordeņa mestrs.

Sevišķu nozīmi Livonijas politiskajā dzīvē kapituli ieguva laikā, kad to kompetencē bija jauna Livonijas mestra ievēlēšana pēc vecā mestra nāves vai atcelšanas. 1237.–1413. gadā Livonijas ordeņa mestri tika ievēlēti ārpus Livonijas Vācu ordeņa ģenerālkapitulos virsmestra vadībā. Kopš 1413. gada mestra vēlēšanas notika Livonijā, bet ievēlēto mestru apstiprināja virsmestrs Prūsijā. No 1433. gada (iespējams, jau no 1424. gada) līdz 1470. gadam Livonijā tika izvēlēti divi kandidāti, no kuriem virsmestrs mestra amatā apstiprināja vienu. Kopš 1470. gada Livonijā atkal kapituls izvirzīja vienu kandidātu, ko apstiprināja virsmestrs, bet kopš mestra Voltera no Pletenbergas valdīšanas laikiem kapituls kā nākamos mestrus ievēlēja koadjutorus, kurus amatā apstiprināja Vācu ordeņa Vācijas zemes mestrs jeb vācmestrs (Schwartz 1886, 468). Kapitulos notika arī jaunā mestra inaugurācija amatā.

Kapitulos piedalījās ne tikai apgabalu pārvaldnieki, bet arī visu Livonijas kārtu un pilsētu, uz kurām attiecās izskatāmie jautājumi, pārstāvji. Šie pārstāvji kapitulos ieradās pēc mestra uzaicinājuma. Piemēram, 1425. gada 16. septembrī Tērbatas pilsēta rakstīja Rīgai, ka tā sūtīs savus sūtņus uz kapitulu Cēsīs (*to Wenden eyn cappitel*), ko mestrs ar saviem apgabalu pārvaldniekiem noturēs nākamajā svētdienā, lai apspriestu, kā atrisināt konfliktu ar Novgorodu, un rosināja arī Rīgu nosūtīt uz kapitulu savus sūtņus (LUB 1881, 246).

Kapitulos tika izšķirti konflikti starp Livonijas atzara zemes kārtām un pilsētām un izskatīti strīdi ar citiem Livonijas zemeskungiem. 1427. gada 2. jūnijā mestrs Rēveles pilsētai lūdza uz ordeņa kapitulu Cēsīs nosūtīt divus rātes un divus pilsētas kopienas pilnvarotos, lai viņš kopīgi ar ordeņa pārstāvjiem varētu izlemt, kā panākt izlīgumu starp Rēveli un Tērbatas bīskapiju (LUB 1881, 430).

14. gadsimta kapitulos pārsvarā tika izskatītas Livonijas atzara iekšējās lietas. Kapituls lēma par privilēģiju piešķiršanu ordeņa pakļautībā esošajām pilsētām un kārtām: 1318. gada 18. oktobrī apstiprinātas Pērnavas pilsētas privilēģijas (AR 1907, 14), 1349. gada 4. oktobrī apstiprinātas Harju-Viru zemes vasaļu privilēģijas. Pēdējā minētajā kapitulā uzskaitīti tā dalībnieki: mestrs, landmaršals, Vīlandes un Rēveles komturi, Jervas fogts, Kuldīgas, Ventspils, Daugavgrīvas, Siguldas, Pērnavas un Cēsu komturi, Peltsamā, Sakalas un Karksi fogti (AR 1907, 40).

Kapitulos tika lemts arī par ordenim pakļauto pilsētu un kārtu atbrīvošanu no pienākumiem un saistībām. 1344. gada 30. maijā Rīgas pilsēta tika atbrīvota no 100 marku

lielā ikgadējā maksājuma ordeņa Rīgas pilij (AR 1907, 27). 1348. gada 8. oktobrī Rēveles pilsēta atbrīvota no dalības karagājienos, kā arī no zemessardzes dienesta jeb malveas (*de malvia tenenda*), izņemot gadījumus, ja noticis ienaidnieka iebrukums ordeņa teritorijā (AR 1907, 39).

Kapituls lēma par ordeņa īpašumu dāvināšanu vai izlēņošanu. 1364. gada 23. aprīlī ordenis dāvināja trīs ciemus Padises klosterim (AR 1907, 53), bet 1374. gada 31. oktobrī piešķīra zemi Narvas miestam (AR 1907, 69). Kapitulos tika apstiprināta jaunu nodokļu uzlikšana ordeņa padotajiem: 1368. gada 6. novembrī tika noteikts nodoklis Kuldīgas pilsētai (AR 1907, 60).

Ordeņa pavēlnieku sapulce funkcionēja arī kā šķirējtiesa, par ko liecina 1393. gada 13. oktobrī izšķirtais Rēveles bīskapa un Padises abata strīds par zemi. Šajā procesā piedalījušies arī Cēsu baznīcas plebāns Nikolajs Hāne un mestra jurists, maģistrs Markvards no Forstes (AR 1907, 99). Divos kapitulos apspriestas Livonijas zemeskungu – Rīgas arhibīskapa un Livonijas atzara – attiecības (AR 1907, 97).

Kādā ar 1375. gada 28. aprīlī datētā dokumentā nepārprotami minēts, ka kapituls notiek Cēsu pilī. Kapitula dalībnieki bija mestrs Vilhelms no Frimersheimas, landmaršals Andreass no Šternbergas, Vīlandes komturs Arnolds no Herikes, Cēsu fogts Alberts no Brokenas, kā arī citi kapitulā piedalīties tiesīgie pavēlnieki un komturi, Rīgas diecēzes, Tērbatas bīskapa un Rīgas arhibīskapa sūtņi; sapulcējušies Cēsu pilī (*in castro eorum Venden dicte Rigensis diocesis in unum congregati*), viņi izskatīja arhibīskapa un ordeņa konfliktu par ordeņa ieņemtajām arhibīskapijas teritorijām (AR 1933, 765).

No 15. gadsimta saglabājušās ziņas par 31 Cēsīs notikušu kapitulu. Reģiona varu attiecību saasināšanās dēļ kapitulos pārsvarā tika izlemti valdnieku savstarpējās attiecības skaroshi jautājumi. 1405. gada rudens sākumā spriests par attiecībām ar Lietuvu (AR 1923, 133), 1406. gada 18. oktobrī – par lietām, kas saistītas ar Lietuvu un Pleskavu (AR 1923, 137), 1407. gada 9. augustā pārrunāta kopēja karadarbība ar Lietuvu pret Pleskavu (AR 1923, 141). 1410. gada 2. jūnijā kapitulā spriests par jautājumiem, kas saistīti ar Vācu ordeņa un Polijas konfliktu (AR 1923, 150), bet 1413. gadā neilgi pirms 27. janvāra apspriesti jautājumi par apgabalu ienākumu sūtīšanu ordeņa Prūsijas brāļiem, kā arī attiecības ar Novgorodu. Kapitulā piedalījās arī Novgorodas sūtņi (AR 1923, 161).

1413. gada oktobra beigās kapitulā skatīja atkal aktualizējušās Dānijas un Harju-Viru zemes attiecības (AR 1923, 164). No ārējām lietām 15. gadsimtā vissvarīgākie bija ar Vācu ordeņa un Polijas lielo konfliktu saistītie jautājumi, kuriem tika veltīti vairāki kapituli. 1417. gada 13.–15. jūnijā spriests par jautājumiem, kas saistīti ar Vācu ordeņa un Polijas-Lietuvas miera noteikumiem (AR 1923, 189), 1421. gada 25. februārī – par muitas atcelšanu Prūsijā un Vācu ordeņa savienību ar Hanzas pilsētām (AR 1926, 242), 1422. gada 7.–8. jūnijā – par karu ar Poliju un savienības slēgšanu ar krieviem pret Lietuvas lielkņazu Vītautu (AR 1926, 268), 1422. gada 6.–14. decembrī – par Vācu ordeņa neizdevīgo miera līgumu ar Poliju (AR 1926, 282). 15. gadsimta beigās un 16. gadsimtā kapituli sanāca Cēsīs un tikai ar reti izņēmumiem mazākās mestra apgabala pilīs Valmierā, Valkā un Rīgā.

Detalizēts sarunu norises izklāsts, pieminot arī pils telpas, kur tās notikušas, sniegts Rēveles pilsētas delegātu ziņojumā Rēveles rātei par Rēveles un Harju-Viru bruņniecības sarunām ar mestru Cēsīs 1522. gada 20.–25. janvārī. Rēveles rātskungs Johans Koke uz

Cēsīm devies ar 24 jātniekiem. Sarunu tēma bija Rēveles komtura apgrūtinājumi pilsētai un bruņniecībai. Pirmās sarunas pēc ierašanās Cēsīs Rēveles sūtņi noturējuši 23. janvārī ar Harju-Viru bruņniecības sūtņiem viņu ērbeģi (*tho ne yn de herbege*) pilsētā, lai saskaņotu savas prasības mestram (AR 1910, 356). Tad viņi aizgājuši uz pili (*tho slate gegangen*), iesnieguši savu rakstu mestra kancelejā un ieradušies mestra kambarī (*syne f. g. kammer geeschet*), kur notikušas sarunas (AR 1910, 357). Pie mestra bija ieradušies arī Sembas bīskapa sūtņi, kuri runāja par Vācu ordeņa maksājumiem Polijai. Pēc maltītes viņi tika uzaicināti mestra kambarī (*yn sinen f. g. kammer*), kur apspriedās ar mestru un klātesošajiem pārvaldniekiem (AR 1910, 358). Tika nolasīta pilsētas un bruņniecības atbilde, bet pēc tam “Vilandes komturs, Bauskas fogts, Simons fon der Borhs, Roberts Štāls un daži citi ordeņa pavēlnieki” Rēveles sūtņiem pieprasīja sekot viņiem mestra guļamtelpā (*up des g. hern meisters schlaggemache to volgende*), kur ar tiem apspriedās atsevišķi (AR 1910, 361). Tad abu pušu sūtņi palika uz maltīti ar mestru, bet recess vakarpusē tika atnests uz kanceleju (*ut der cancelien*) un iedots sūtņiem (AR 1910, 364).

Citu recessu 24. janvāra vakarpusē mestrs pavēlēja aiznest uz kanceleju un svētdienas rītā visu klātbūtnē nolasīt sūtņiem. Pēc nolasīšanas sūtņi uzmeklēja mestru kapelā (*yn der capellen*) un lūdza viņu sekot uz mestra kambari, kur viņi cēla iebildumus par dažiem recessa punktiem, tomēr mestrs tos atstāja bez ievēribas (AR 1910, 365).

SŪTŅU UZŅEMŠANAS VIETA

Itin biežā sūtņu uzņemšana Cēsu pilī lielā mērā izriet no tradīcijas Cēsīs noturēt kapitulus, jo starparu attiecību jautājumi tika izskatīti un izlemti kapitulos, kuros piedalījās arī sūtņi. Pirms tam sūtņi ieradās pie mestra, lai informētu viņu par aktuālo jautājumu.

1413. gada sākumā Cēsīs bija ieradušies Novgorodas sūtņi satikt mestru un piedalīties kapitulā (LUB 1859, 838). 1431. gada 31. augustā mestrs Cīse no Rūtenbergas no Cēsīm rakstīja virsmestram, ka viņš gaida Novgorodas sūtņus, kuri jau ir ceļā, lai pārrunātu strīdīgos jautājumus (LUB 1884, 295). 1444. gada 20. februārī mestrs Heidenrihs Finke rakstīja Rēvelei, ka pie viņa un ordeņa pārvaldniekiem Cēsīs bija Novgorodas sūtņi, ar kuriem neizdevās vienoties par pamiera ilgumu, un pieprasīja nosūtīt trīs rātskungus uz Rakveri, kur 1. martā atkal tiks pārrunātas krievu sūtņu prasības (LUB 1896, 6). 15. gadsimta beigās diplomātiskās attiecības ar Livonijas atzaru uzturēja Maskavas lielkņaziste. Pleskavas hronikā minēts, ka 1482. gada vasarā Pleskavā ieradās lielkņaza sūtņi, kas brauca pie “kņaza mestra uz Cēsīm”, bet nebija zināms, kādā jautājumā (ИА 1955, 78).

Lietuvas dižkunigaiša Švitrigaiļa sūtņi pie mestra Cīses no Rūtenbergas ieradās, lai pārrunātu sadarbību cīņā pret dižkunigaiti Vītautu. 1431. gada 19. februārī Cēsīs mestrs rakstīja virsmestram, ka pie viņa un arhibīskapa bijuši Lietuvas dižkunigaiša Švitrigaiļa sūtņi, kuri paziņojuši, ka Švitrigailis turēsies pie Vītauta un ordeņa noslēgtā līguma (LUB 1884, 237).

1436. gada svētdienā pēc Miķeļa dienas kapitula noturēšanas laikā Cēsīs ieradās lietuviešu sūtņi, lai runātu par abu pušu gūstekņu atbrīvošanu. Acimredzot runa ir par 1435. gadā Sventājas kaujā sagūstītajiem. Sūtņi piedāvāja mieru gadījumā, ja lietuviešu gūstekņi tiktu atlaisti brīvībā. Livonieši un lietuvieši vienojās, ka par šiem jautājumiem jārunā dižkunigaitim un lielmestram personīgi (LUB 1889, 68–69).

Galvenā diplomātisko sarunu tēma 15. gadsimta beigās un 16. gadsimta sākumā bija naidīgās attiecības ar Krievzemi. 1496. gada 26. februārī mestrs no Cēsīm nosūtīja uz Rēveli sūtņi Hartlefu Peperzaku, kurš bija atgriezies no Krievzemes, lai viņš pats varētu pastāstīt par sarunām, kas notika saistībā ar krievu tirgotāju sagūstīšanu Livonijā (LUB 1900, 234).

Samērā ilgs bija Livonijas un Lietuvas tuvināšanās process, kas beidzās ar savienību pret Maskaviju. 1498. gada 15. septembrī Tērbatas pilsētas vēstulē Rigai minēts, ka nesen kapitulā Cēsīs bijuši lietuviešu sūtņi (LUB 1900, 527). Nākamreiz Lietuvas dižkunigaiša Aleksandra sūtņi Cēsīs pie mestra ieradās 1500. gadā starp 7. un 13. jūniju un piedāvāja savienību pret Maskaviju (LUB 1900, 753). 1501. gada 23. aprīlī Volters no Pletenbergas rakstīja virsmestram no Cēsu pils, ka attiecīgajā datumā ir nosūtījis sūtņus pie Lietuvas dižkunigaiša (LUB 1905b, 54).

Šo sarunu rezultāts bija visnozīmīgākais Livonijas divpusējais līgums, kāds tika noslēgts ordeņa Cēsu pilī (*in castro ordinis nostri*). Tas bija palīdzības un aizsardzības līgums uz desmit gadiem starp visu Livoniju un Lietuvas dižkunigaiti pret Maskaviju, kas ar dižkunigaiša Aleksandra sūtņiem tika noslēgts 1501. gada 21. jūnijā (LUB 1905b, 81).

Livonijas kara laikā no Cēsīm uz Krievzemi devās gan livoniešu, gan citu varu sūtniecības, lai runātu par mieru, kā arī tika uzņemti krievu sūtņi. Piemēram, 1559. gada 7. martā Matiass Frīzners no Rēveles rakstīja Somijas hercogam Johanam, ka tagad uz Cēsīm pie mestra ir nosūtīta krievu sūtniecība un pieprasīts piecus mēnešus ilgs pamiers (QG 1863, 121).

KARASPĒKA PULCĒŠANĀS VIETA UN APGĀDES BĀZE

Līdz pat Livonijas karam Cēsu pils avotos figurē kā karaspēka koncentrēšanas un apgādes vieta. Nepieciešamība pēc šādas vietas austrumu robežu tuvumā pieauga pēc tam, kad 15. gadsimta vidū bija panākts stabils miers ar Lietuvu, bet saasinājušās attiecības ar krievu kņazistēm Pleskavu, Novgorodu un Maskaviju. Pa sauszemes ceļiem no Cēsīm ordeņa karaspēku varēja nogādāt gan uz Igauniju, gan Pleskavas pierobežu. Vācu ordeņa vizitatoru protokolos, kas sastādīti pēc 1451. gada 8. jūlija, minēti milzīgi pārtikas un bruņu krājumi Cēsu pilī. Tur uzglabāti 750 lastu labības, liels daudzums žāvētu zivju (1005 vimbas, 1102 strimalas, ap 124 tūkstošiem mazāku zivju) un gaļas (105 gabali speķa, 60 sālitu sānu, 250 žāvētu aitu, 14 žāvētu vērsu), 2 lasti sālitu siļķu un 1 lasts bušu, kā arī riņķišu un plākšņu bruņas (*ringharnisch und blechharnisch*) 900 vīriem.

Ieroču un munīcijas apjoms, salīdzinot ar bruņu skaitu, bija mazs. Arsenālā jeb pulvera kambarī atradās 2½ mucas pulvera, ½ muca sēra, 6 lielgabali, kas šauj ar akmens lodēm (*steynbochzen*), 40 arbaletu un 5 mucas bultu (LUB 1905a, 128). Ar šādu ieroču daudzumu varēja aizstāvēt pili, bet daudzās bruņas bija paredzētas lielākam karagājiena dalībnieku skaitam. Nav nejaušība, ka 1451. gadā no landfogta pakļautībā esošajiem 13 Cēsu konventa bruņiniekiem viens – Bartolds no Bredendāles – pildīja maršalka amatu. Šis amats saskaņā ar Vācu ordeņa statūtiem uzlika pienākumu pārzināt ieročus, bruņas un munīciju, kā arī zirgus, zirglietas un staļļus. Maršalkam bija pakļauti arī ar viņa glabāšanā nodoto lietu izgatavošanu un remontu saistītie amatnieki: kalēji un sedlinieki (Statuten 1890, 103, 105). 1334. gada Livonijas atzara vizitācijas statūtos vēl minēts, ka pils maršalkam jāizsniedz brāļiem bruņiniekiem visiem līdzvērtīgi zirgi (Statuten 1890, 163). Pirmais maršalks Cēsu pili minēts ap 1390. vai 1395. gadu (Arbusow 1901, 128), kas liecina, ka jau tajā laikā pili bijuši ievērojami ieroču krājumi.

Cēsis bija koncentrēta vairāk nekā trešā daļa no Livonijas ordeņpiļu labības krājumiem un gandrīz puse no bruņu rezervēm. Vēsturnieks Frīdrihs Beninghofens uzskata, ka 15. gadsimta vidū Cēsis koncentrētās pārtikas un ieroču rezerves bija domātas kara algotņu apgādei (Benninghofens 2011, 29). Protokolu sniegtās ziņas tomēr nav traktējamas tik viennozīmīgi. Par labību vizitatori raksta, ka puse no 750 lastiem kalpo vajadzībām, bet otra puse – ļaudīm, kas jāg uz pili vajadzības gadījumā (*dy dem slosse reyten czu noten*) (LUB 1905a, 128). Kas tā ir par vajadzību, nav paskaidrots. Šāda vajadzība varēja būt arī sēklas vai maizes trūkums, kad labību zemnieki varēja aizņemt no ordeņa. Var pieļaut, ka daudzās bruņas vai vismaz daļa no tām bija paredzētas karadienestā iesauktajiem. Šādu pieļāvumu apstiprina gadījums no Livonijas kara sākuma. 1558. gada 10. februārī pie Rakveres, kad krievi jau bija atkāpušies, ieradās mestrs, kā arī Cēsu šafers ar 103 jātniekiem, 500 latviešiem (*Litten*) un astoņiem lielgabaliem. Šim lielajam skaitam latviešu bija muguras bruņas (*rugge*) un krūšu bruņas (*krevet*), kā arī smagie šķēpi (*knevelspete*). Pa ceļam viņi igauņu zemniekiem bija atņēmuši vistas, zosis un aitas. Igauni nāca un par to sūdzējās; tādēļ vainīgajiem bija jānovelk bruņas, jāizģērbjas, jānoguļas zemē, un šafers Bernds fon Hēfels lika tos nopērt. Hronists Johans Renners ironiski piezīmēja: “Lūk, tādi bija šie karavīri.” (Renner 1876, 171)

1488. gada Vācu ordeņa piļu vizitācijas Livonijā materiālos Cēsu pils raksturota kā “laba, stipra pils (*eyn gut veste hauss*), kas ir labi apgādāta ar visādām lietām, kādām pili būtu jābūt, arī ar pārtiku un labību”. Toreizējo ordeņa mestru Johanu Freitāgu no Loringhofas vizitatori raksturoja kā bargu un skopu vīru (Biskups 2002, 385).

Pirmais lielākais Livonijas atzara militārais pasākums, kas tika organizēts Cēsu pili, bija mestra Cīses (saisinājums no vārda “Ciselbrehts”) no Rūtenbergas uzbrukumi Lietuvai, sadarbojoties ar Lietuvas dižkunigaiša troņa pretendentu Švitrigaili. Šie pasākumi noritēja no 1432. gada februāra līdz 1433. gada maijam, kad mestrs devās karagājienā uz Lietuvu. Visu minēto laiku Cīse no Rūtenbergas pastāvīgi dzīvoja Cēsīs, kontrolējot diplomātiskos un militāros pasākumus.

Nākamreiz Cēsis par kara nometni kļuva 1438. gadā, kad pils bija Livonijas atzara autonomijas piekritēju – ordeņa brāļu no Vestfālenes, sauktu par vestfāliešiem – svarīgākais atbalsta punkts cīņā par varu ordeņa Livonijas atzarā. 19. jūlijā Kuldīgas komtur

virsmestram ieteica ieņemt vestfāliešu pili Rīgu, Rēveli, Vīlandi un Cēsis, kā arī sagūstīt to pārvaldniekus (LUB 1889, 199). Tomēr vestfālieši uzbrukumu sāka pirmie, dodoties uz reinzemiešu – virsmestra varas atbalstītāju, no Reinzemes nākušo ordeņa brāļu – kontrolēto Kurzemi. 17. augustā mestra vietās izpildītājs Heidenrihs Finke ieņēma Kandavas un Sabiles pili, bet pēc tam gatavojās ieņemt Kuldīgas pili (LUB 1889, 229). 19. augustā Grobiņas fogts rakstija Mēmeles komturam, kā notikusi Kandavas pils ieņemšana. Kandavas fogts sagūstīts ceļā starp Kandavu un Sabili. Viens no fogta staļļa brāļiem izbēdzis un pavēstījis par notikušo Kandavas pili. Tad Cēsu šafers atjājis Kandavas pils priekšā, no pils izjājis fogta vietnieks jeb kumpāns un atļāvis šaferam ienākt pili un to ieņemt (LUB 1889, 225).

Karaspēks Cēsis tika pulcēts 1481. gada ziemā, kad pleskavieši iebruka Livonijā. Mestrs Bernhards no Borhas apmetās Cēsīs un sapulcēja karaspēku pie sevis (*lag zu Wenden und zog volck an sich*). Tad mestrs devās uz Karksi, kur uzzināja, ka krievi jau ir atkāpušies, un tad ar savējiem devās atpakaļ uz Cēsīm (Heleweg 1853, 773).

Kopš Livonijas kara sākuma Cēsis bija mestra komandpunkts, kā arī karotāju sapulcēšanās vieta. 1558. gada 8. februārī landmaršals Kristofs fon Nienhofs-Leijs lūdza Rīgas rātei nosūtīt algotņus no Rīgas uz Cēsīm, apgādājot viņus ar visu nepieciešamo ceļam (BU 1865, 52). Augusta otrajā pusē mestrs Vilhelms fon Firstenbergs visu Cēsīs glabāto naudu un sudrabu aizsūtīja uz Rīgu, lai varētu algot kājniekus un jātniekus (BU 1876, 481). Ar 30. augustu datētā ziņojumā uzsvērts, ka mestrs atrodas Cēsīs, “bruņojas uz to labāko” un drīz dosies karā (QG 1861, 255).

1558. gada rudenī kara nometne Cēsīs netika pietiekami apgādāta ar pārtiku, tādēļ 8. septembrī mestrs no Cēsīm Rīgas rātei pieprasīja par zemākajām cenām piegādāt proviantu uz kara nometni (BU 1865, 282). Prasība tika atkārtota 21. septembrī, pieprasot apgādāt kara nometni ar visu dzīvei nepieciešamo (BU 1865, 289), un pavisam kategoriskā tonī 3. oktobrī, kad mestrs uzsvēra, ka nometnē valda “rūgts trūkums” un ir jābaidās, ka karakalpi varētu sākt bēgt. Mestrs uzdeva rātei pieprasīt namniekiem par zemāko cenu piegādāt sāli, alu, maizi, speķi, sviestu, siļķes, biezpienu, sīpolus, vīnu, sausiņus u. c. produktus un piedraudēja ar sodu, ja tas netiks izdarīts (BU 1865, 290).

1558. gada 6. oktobrī no Cēsīm uz Rengu pili Igaunijā devās trīs algotņu rotas (Renner 1876, 214). 14. oktobrī sākās krievu ieņemtās pils aplenkums. No Cēsīm uz turieni vēl tika nogādāti divi aplenkuma lielgabali – puskartaunas, kā arī 300 algotņu un daži duči zemnieku karavīru (Renner 1876, 220).

No Cēsīm uz pilīm, kas bija pakļautas krievu uzbrukumam, tika piegādāta munīcija. 1559. gada 27. janvārī Cēsu nama komtur Volters Kvade rakstija mestram, ka četri lielgabalnīki (*Bussenschutten*) no Cēsīm sešas mucas pulvera ir nogādājuši uz Vīlandi (QG 1862, 99), bet 22. jūnijā Tērbatas bīskaps Hermanis lūdza mestru piegādāt uz Vastselīnas pili 10 mucas pulvera no Cēsīm un lastu salpetra no Vīlandes (QG 1862, 296).

Visi algotņi, kas ieradās Rīgā un Rēvelē, tika nosūtīti uz Cēsīm, no kurienes pēc vajadzības tika sūtīti uz cīņu vietām. 1559. gada 29. augustā mestrs no Cēsīm rakstija Rēveles rātei, ka 1. septembrī paredzēts doties pret ienaidnieku uz Atzeli, tādēļ jābūt šurp algotņi, kas divos kuģos ieradusies Rēvelē (BU 1868, 146), un pieprasīja Rēveles rātei dot līdzīgi algotņiem dažus lielgabalus un munīciju (BU 1863, 147). 1559./60. gada ziemā Cēsīs apmetās algotņi Johana Bolšvinga vadībā (Renner 1876, 280).

SVARĪGĀKO ORDEŅA GŪSTEKŅU IESLODZĪJUMA VIETA

Livonijas laika avotos Cēsu pils samērā bieži tiek minēta kā ieslodzījuma vieta. Turklāt vairums ieslodzīto bija ievērojamas personas, lielākoties ordeņa vadošie politiskie pretinieki. Ieslodzījumā Cēsis ir mirušas vairākas augstas ordeņa amatpersonas, kas atceltas no amata, šeit nogādāti un nopratināti svarīgākie karagūstekņi. Avotu liecības ir pietiekamas Cēsu pils atzīšanai par Vācu ordeņa galveno cietumu Livonijā.

13. gadsimtā ordenis Cēsis bija atzinis par piemērotāko ieslodzījuma vietu sagūstītajam Rīgas arhibīskapam. Uz Rīgas arhibīskapa sūdzību pamata pāvesta legāta Franciska no Moliano veiktās izmeklēšanas protokolos 1312. gada martā–jūlijā fiksēts, ka, pēc iztaujāto mūku un Rīgas domkungu liecībām, pirms vairāk nekā 40 gadiem (t. i., ap 1272. gadu) ordeņbrāļi sagūstīja arhibīskapu Albertu no Zauerbēras viņa mājas kapelā Rīgā, no kurienes nogādāja uz ordeņa Rīgas pili, bet tad uz Siguldu un Cēsīm. Pirms 16 gadiem (t. i., ap 1296. gadu) uz Siguldu un Cēsīm nogādāts sagūstītais arhibīskaps Johans no Šverinas, kur dažas dienas noturēts pie maizes un ūdens (LUB 1855, 29).

Ar 1467. gada 24. septembri datētas senākās ziņas par cietumu Cēsu pils tornī. Šajā datumā dominikāņu ordeņa mūks Johans Kvants Rēveles pilsētai ziņoja par sava ordeņa vajāšanām no Tērbatas pilsētas un ordeņa mestra puses. Kāds dominikāņu ordeņa brālis ticis ieslodzīts Cēsu tornī par parādu neatdošanu (*dat en broder unses orden vordent heft vor den torn to sperende to Wenden*) (LUB 1910, 287).

Cēsis mūra cietumā mira Livonijas landmaršāls (1468–1470) Johans Špare no Hertenas, saukts Kreckenbeke (Arbusow 1901, 94), kurš neilgi pirms tam tika atcelts no amata par ordeņa mantas izšķērdēšanu (Šterns 1997, 92).

Ar reinzemiešu un vestfāliešu politisko ideju nesaderību, visticamāk, bija saistīta arī mestra Johana Volthūza no Herses atcelšana no amata. Bartolomeja Grēfentāla hronikā (sarakstīta ap 16. gadsimta vidū) teikts, ka 1471. gadā Johanu Volthūzu no Herses ordeņbrāļi sagūstīja Helmes pili, viņš tika atcelts no amata un nomira Cēsu tornī, par ko Dievs ļoti sodīja zemi (*zu Wendenn in dem Turme, darna Gott das Landt sehr geplagget heft*) (Griefenthal 1847, 37). Johans Renners ap 1582. gadu vēl papildina, ka atceltais mestrs ticis spīdzināts un nogalināts: Johanu Volthūzu no Herses pēc pusotra gada valdīšanas Helmes pili sagūstīja ordeņbrāļi, “un viņš tika aizvests uz Cēsīm, kur viņš cietumā tika nomocīts līdz nāvei un briesmīgi tika nogalināts” (*da he in der gefenckenisse tho dode geschmachet und jamerlich umme gebracht worden*) (Renner 1876, 127).

Iespējams, Cēsu pils torņa cietums Livonijā bija labi pazīstams, jo mestrs mēdza draudēt saviem pretiniekiem ar ieslodzījumu tajā. Pēc 1483. gada 18. novembra, kad mestrs Bernhards no Borhas jau bija atcelts no amata, lēņavīrs Fromholds Tīzenhauzens viņu apsūdzēja, ka tas ar varu bija atņēmis Fromholda tēvam divus ciemus pie Lubāna un tos izlēņojis Simonam no Borhas, kā arī atņēmis lielu labības daudzumu – 10 lastus rudzu, četrus lastus miežu un četrus lastus auzu, nedošanas gadījumā piedraudot viņu iesēdināt Cēsu tornī (*ehn tho Wenden in den torn*) (LGU 1908, 519).

1536. gada Ziemassvētkos Bauskā aizdomās par līdzdalību Kurzemes muižnieku un Prūsijas hercoga Albrehta savvērestībā pret Livonijas atzaru tika apcietināts Livonijas humānisma dzejnieks Burkards Valdiss, kurš Bauskas pili tika pratināts un spīdzināts (Milchsack 1881, 31). 1537. gada sākumā sagūstīja savvērestības vadītāju, ordeņa lēņavīru no Kurzemes Dītrihu Butlaru, kurš, ieslodzīts Cēsis, labprātīgi atzinās, tomēr tika spīdzināts un nomira cietumā. 1537. gada 17. aprīlī Dītriha Butlars nopratināšana veikta un atzīšanās notikusi Vīlandes komtura, Cēsu nama komtura Ādolda Šilinga, Cēsu sekretāra Nikolausa Listenija (*Listenii*) un piecu citu personu klātbūtnē (Verzeichniss 1861–1868, 27).

Uz Cēsīm – “ordeņa slepeno tiesas vietu” (*geheimen Richtplatz des Ordens*) – nogādāja arī Burkardu Valdisu. 1528. gada 20. aprīlī Vīlandes komturis ieteica viņu spīdzināt, lai naktu gaismā jaunas ziņas, kas papildinātu Butlars atzīšanos, tomēr tas jādarot slepeni. Ir zināms, ka ieslodzījumā Cēsis Burkards Valdiss tulkojis psalmus vācu valodā (Verzeichniss 1861–1868, 32). Pēc Valdisa brāļu vēršanās pie Hesenē landgrāfa Filipa un vairākiem landgrāfa lūgumiem mestram Valdiss no ieslodzījuma tika atbrīvots 1540. gada jūlijā un devās uz Vāciju (Verzeichniss 1861–1868, 35).

Livonijas kara laikā Cēsu pili tika ieslodzītas personas, kas tika turētas aizdomās par spiegošanu un nodevību, kā arī karagūstekņi.

1559. gada 15. jūnijā Cēsu nama komturis Volters Kvade mestram ziņoja par sagūstītā spiega Hansa Gintera izbēgšanu no “visstingrākā cietuma Garajā Hermanī, kas ir vissmagākais” (*der hardesten gefengniss als in der Langen Herman welche zum schwersten ist*) (QG 1862, 290). Katrs, kurš ir redzējis cietumu, varot teikt, ka izbēgšana notikusi nevis ar cilvēka spēkiem, bet ar velna palīdzību. To varot apliecināt doktors Gilzems un visi, kas ir pili. Nama komturis licis ieslodzīt kalpus, kuri baroja gūstekņi, kā arī viņa pārzini (*weynschenken*) Reinoltu Faku (*Facks*), kuru turēja aizdomās par palīdzību aizbēgušajam spiegam (QG 1862, 291). 1558. gada 20. jūnijā Volters Kvade rakstīja Rīgas rātei, ka Cēsis bijis ieslodzīts (*in bostrickung*, burtiski “saitēs”) šīs zemes nodevējs un spiegs Hanss Ginters. No ieslodzījuma viņš nakts laikā ir izbēdzis “brīnumainā veidā, kas nešķiet cilvēka spēkos”. Ja viņš tiktu atrasts, viņš mestra vārdā ir jāsaģūsta un jāiesloga “labā, stingrā apsardzībā un saitēs” (*in guter fester vorwarung und bostrickung*) (BU 1865, 230–240). Šajos avotos minēts, ka visstingrākais cietums Cēsu pili atradies tornī, kas saukts par Garo Hermani.

1558. gada 29. oktobrī mestra koadjutors Gothards Ketlers ieņēma krievu iekaroto Rengu pili Tērbatas bīskapijā. Kāds varens krievu bajārs, vojevoda un viņa dēls tika vesti pie mestra uz Cēsīm (QG 1865, 281), kur tika nogādāti jau 30. oktobrī (BU 1865, 295). Drīz mestrs Cēsis sešus sagūstītos krievus lika pakārt kokā, par ko krievi Tērbatā lika pātagot 21 sagūstīto vācieti un pēc tam nocirta viņiem pirkstus un galvas. Pavisam uz Cēsīm tika nogādāti 96 sagūstītie krievi, kur tie ilgi tika turēti ordeņa staļļa brāļu apkurināmajā telpā (*dorntzen*) ar aizmūrētiem logiem (Renner 1876, 222).

Krievu gūstekņi tika spīdzināti, lai iegūtu ziņas par ienaidnieka karaspēka lielumu, novietojumu un plāniem, kā arī spiegiem un nodevējiem Livonijā. 1559. gada 26. janvārī mestrs nosūtīja dāņu sūtņiem no kāda spīdzināta krievu gūstekņa iegūtās ziņas par krievu karaspēka novietojumu, lielumu un nodomiem (QG 1861, 31). 1559. gada janvārī kāds pie Laisas sagūstīts un Cēsis ieslodzīts krievs pastāstījis, ka Rēvelē vēl esot septiņi nodevēji,

kas zvērējuši uzticību Krievijai (BU 1867, 238). Tajā pašā mēnesī ziņas iegūtas no cita krieva, kas sagūstīts Vecajā muižā pie Āraišiem (*in olthusen hoff bei der Arries*). 25. janvārī gūsteknis nogādāts Cēsis un pastāstījis, ka 10 jūdzes tālāk ir apmetušies četri krievu kņazi, kuri neesot iecerējuši aplenkt pils, bet izlaupīt un izpostīt zemi. Spīdzināts viņš paziņojis, ka pie kņaziem ir daudzi sagūstīti arhibiskapa ļaudis. Pēc 14 dienām krieviem esot norunāts sapulcēties pie Daugavpils (BU 1867, 240). Krieviem esot 1000 bisenieku un 300 tatāru. Turklāt karaspēkā esot kāds izlūks, kurš, iespējams, bijis kalpotājs mestra galmā, bet pēc slepkavības veikšanas aizbēdzis; viņš esot kopā ar trim jātniekiem vācu drēbēs (BU 1867, 241).

Jau savos pirmsākumos Cēsu pils funkcionēja kā viens no Vācu ordeņa Livonijas atzara militārajiem un administratīvajiem centriem. Aptuveni līdz 1413. gadam pils atradās Livonijas atzara kapitula locekļa – komtura – pārvaldībā; administratīvā centra funkcijas paplašinājās kopš 14. gadsimta, kad pilī regulāri sāka notikt kapitulu sanāksmes. Pēc 1413. gada, kad tika izveidots Livonijas mestram tieši pakļauts apgabals, mestru iecelto nama komturā pārvaldītā Cēsu pils līdztekus Rīgas pilij kļuva par vienu no mestru rezidencēm, bet pēc Rīgas pils nopostīšanas Rīgas pilsētas un ordeņa kara laikā 1484. gadā – par vienīgo Livonijas mestru rezidenci un Livonijas politisko centru, kur visbiežāk uzturējās mestrs ar galmu, notika kapituli un Livonijas pilsētu sapulces, tika uzņemti sūtņi un risināti svarīgi ārpolitiski jautājumi. Pils kā politiskā centra nozīmīgumu uzsver arī fakts, ka kopš 14. gadsimta vidus tajā tika ieslodzīti un nopratināti ordeņa svarīgākie politiskie pretinieki un karagūstekņi.

15. gadsimta otrajā pusē, pasliktinoties attiecībām ar Maskavas lielkņazisti, pils kalpoja kā karaspēka pulcēšanās vieta, komandcentrs un apgādes bāze, kas militāros nolūkos varēja tikt izmantota arī pret ordeņa ienaidniekiem Livonijā – Rīgas arhibīskapu un pilsētu. Šādas militārās funkcijas Cēsu pils veiksmīgi pildīja arī Livonijas atzara pastāvēšanas beigu posmā – Livonijas kara laikā.

Agris Dzenis

CĒSIS CASTLE UNDER THE REIGN OF THE LIVONIAN BRANCH OF THE TEUTONIC ORDER

Summary

The present paper aims at providing an overview of the administrative, economic and military functions of Cēsis Castle (Ger. Wenden) under the reign of the Livonian brethren of the Teutonic Order, by revealing the role of the castle as a multifunctional centre within the structure of the Livonian branch of the Order. The chronological borders of the present study cover the period from 1237 to 1561, a period during which Cēsis Castle developed both as a complex of buildings as well as a military and administrative centre. The overview is based on published written historical sources. More details about the functions of Cēsis Castle and the history of its construction are provided in the findings of the historical research of Cēsis Castle carried out by the author of the present paper in 2013.

Already from its beginnings Cēsis Castle functioned as a military and administrative centre of the Teutonic Order's lands in Livonia. Approximately from 1413 the castle was governed by a Commander (*Komtur*) who was a member of the Livonian Chapter of the Order. The castle's functions as an administrative centre were enlarged in the 14th century when the Chapter meetings begun to be held there on regular basis. After 1413 when a district directly subordinated to the Livonian Master was established within the Order's lands in Livonia (with Cēsis being part of it), Cēsis Castle along with Rīga served as the Master's residence. When Rīga Castle was demolished in 1484 Cēsis became the only residence of the Livonian Master and the political centre of the Livonian branch of the Order where the Master and his court stayed for most of the time, Chapter meetings were held, gatherings of the towns subordinated to the Order's Livonian brethren took place, envoys were received and significant foreign policy matters were decided. The importance of the castle as a political centre is also underlined by the fact that from the 14th century onwards it served as a place of incarceration and interrogation of the Livonian brethren's most important political opponents and prisoners of war.

In the second half of the 15th century when the Order's relations with the Grand Duchy of Muscovy deteriorated, the castle was turned into a place of gathering of troops, the command centre and logistics base that potentially could be used also against the Order's enemies in Livonia – the Archbishop and town of Rīga – in case of a military conflict with them. Cēsis Castle successfully fulfilled such military functions also in the final phase of existence of the Livonian branch of the Order, i.e. during the Livonian War.

AVOTI UN LITERATŪRA

- AR 1907 – Akten und Recesse der livländischen Ständetage (1304–1460). – Riga, 1907. Bd. 1, Lief. 1
- AR 1910 – Akten und Rezesse der livländischen Ständetage (1494–1535). – Riga, 1910. Bd. 3
- AR 1923 – Akten und Rezesse der livländischen Ständetage (1404–1417). – Riga, 1923. Bd. 1, Lief. 2
- AR 1926 – Akten und Rezesse der livländischen Ständetage (1417–1424). – Riga, 1926. Bd. 1, Lief. 3
- AR 1933 – Akten und Rezesse der livländischen Ständetage (1458–1459). Nebst Nachträgen (1316–1453). – Riga, 1933. Bd. 1, Lief. 7
- Arbusow 1901 – Arbusow L. Die im Deutschen Orden in Livland vertretenen Geschlechter // Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik 1899. – Mitau, 1901. S. 27–136
- Arbusow 1908 – Arbusow L. Grundriss der Geschichte Liv-, Ehst- und Kurlands. – Riga, 1908
- Arbusow 1910 – Arbusow L. Nachtrag zu den im Deutschen Orden in Livland vertretenen Geschlechtern // Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik. 1907. und 1908. – Mitau, 1910. S. 33–64
- Arbusow 1918 – Arbusow L. Grundriss der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands. – Riga, 1918
- Benninghofens 2011 – Benninghofens F. Pilis kā galvenie atbalsta punkti vēlo viduslaiku aizsardzības sistēmā Vācu ordeņa valstī Prūsijā un Livonijā // Latvijas viduslaiku pilis 7: Pētījumi un avoti par Livonijas ordeņpilīm. – Riga, 2011. 9.–51. lpp.
- Biskups 2002 – Biskups M. Vācu ordeņpiļu vizitācija Livonijā 1488. gadā // Latvijas viduslaiku pilis 3: Pētījumi par ordeņpilīm Latvijā. – Riga, 2002. 373.–388. lpp.
- BU 1865 – Briefe und Urkunden zur Geschichte Livlands in den Jahren 1558–1562. – Riga, 1865. Bd. 1
- BU 1867 – Briefe und Urkunden zur Geschichte Livlands in den Jahren 1558–1562. – Riga, 1867. Bd. 3
- BU 1868 – Briefe und Urkunden zur Geschichte Livlands in den Jahren 1558–1562. – Riga, 1868. Bd. 3
- BU 1876 – Briefe und Urkunden zur Geschichte Livlands in den Jahren 1558–1562. – Riga, 1876. Bd. 5
- Griefenthal 1847 – Griefenthal B. Livländische Chronik // Monumenta Livoniae Antiquae. – Riga und Leipzig, 1847. Bd. 5
- Hartmann 2008 – Hartmann S. Herzog Albrecht von Preussen und Livland (1560–1564): Regesten aus dem Herzoglichen Briefarchiv und den ostpreußischen Folianten. – Köln, 2008
- Heine 1895 – Heine W. Von Alterthümern und Monumenten, wie auch verschiedenen Inskriptionen der Dom oder St. Johannis Kirche in Wenden // Rigasche Stadtblätter, Nr. 43, 26.10.1895.
- Heleweg 1853 – Heleweg H. Das Rothe Buch inter Archiepiscopalia zu finden // Scriptorum Rerum Livonicarum. – Riga und Leipzig, 1853. Bd. 2
- Hennig 1809 – Hennig E. Geschichte der Stadt Goldingen. – Mitau, 1809
- Hiaern 1835 – Hiaern Th. Ehst-, Lyf- und Lettländische Geschichte. Hg. von C. E. Napiersky // Monumenta Livoniae Antiquae. – Riga, Dorpat und Leipzig, 1835. Bd. 1
- Jüngere Hochmeisterchronik 1874 – Die Jüngere Hochmeisterchronik // Scriptorum rerum Prussicarum. – Leipzig, 1874. Bd. 5.
- Lannoys 1846 – Gilbert von Lannoys Reise durch Livland in dem Herbst und Winter 1413 auf 1414 // Archiv für Geschichte Liv-, Ehst- und Curlands. – Dorpat, 1846. Bd. 5, Heft. 2
- LGU 1908 – Livländische Güterurkunden (aus den Jahren 1207 bis 1500). – Riga, 1908. Bd. 1
- LUB 1853 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Reval, 1853. Bd. 1
- LUB 1855 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Reval, 1855. Bd. 2
- LUB 1859 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Reval, 1859. Bd. 4
- LUB 1867 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Riga, 1867. Bd. 5

- LUB 1873 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Riga, 1873. Bd. 6
- LUB 1881 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Riga, Moskau, 1881. Bd. 7
- LUB 1884 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Riga, Moskau, 1884. Bd. 8
- LUB 1889 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Riga, Moskau, 1889. Bd. 9
- LUB 1896 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Riga, Moskau, 1896. Bd. 10
- LUB 1900 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Riga, Moskau, 1900. Abt. 2, Bd. I
- LUB 1905a – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Riga, Moskau, 1905. Bd. 11
- LUB 1905b – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Riga, Moskau, 1905. Abt. 2, Bd. 2
- LUB 1910 – Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. – Riga, Moskau, 1910. Bd. 12
- Milchsack 1881 – Milchsack G. Burkard Waldis. – Halle, 1881
- Milicers 2009 – Milicers K. Vācu ordeņa vēsture. – Riga, 2009
- Misāns 2007 – Misāns I. Cēsis Vācu ordeņa un Hanzas vēsturē // Quo vadis, Cēsis? Vēsture un mūsdienu nosacījumi pilsētas attīstībai. – Cēsis, 2007. 103.–119. lpp.
- Ose 2002 – Ose I. Ordeņpilis Latvijā // Latvijas viduslaiku pilis 3: Pētījumi par ordeņpilīm Latvijā. – Riga, 2002. 9.–48. lpp.
- PR 1876 – Preussische Regesten bis zum Ausgange des dreizehnten Jahrhunderts. – Königsberg, 1876
- QG 1861 – Quellen zur Geschichte des Untergangs livländischer Selbständigkeit. – Reval, 1861. Bd. 1
- QG 1862 – Quellen zur Geschichte des Untergangs livländischer Selbständigkeit. – Reval, 1862. Bd. 2
- QG 1863 – Quellen zur Geschichte des Untergangs livländischer Selbständigkeit. – Reval, 1863. Bd. 3
- QG 1865 – Quellen zur Geschichte des Untergangs livländischer Selbständigkeit. – Reval, 1865. Bd. 5
- Hispania. – Madrid, 2016. Vol. 76, No. 252, p. 129–157
- Renner 1876 – Renner J. Livländische Historien. – Göttingen, 1876
- Russow 1853 – Russow B. Chronica der Prouintz Lyfflandt // Scriptorum Rerum Livonicarum. – Riga und Leipzig, 1853. Bd. 2, S. 1–194
- Amsterdam, 1994. Vol. 5, pp. 131–132
- Schwartz 1886 – Schwartz Ph. Über die Wahlen der livländischer Ordensmeister // Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Ehst- und Kurlands. – Riga, 1886. Bd. 13, S. 453–568
- Statuten 1890 – Die Statuten des Deutschen Ordens nach den ältesten Handschriften. – Halle, 1890
- Šterns 1997 – Šterns I. Latvijas vēsture 1290–1500. – Rīga, 1997
- Šterns 2002 – Šterns I. Latvijas vēsture 1180–1290. Krustakari. – Rīga, 2002
- Švābe 1927 – Švābe A. Vecākās zemnieku tiesības. – Rīga, 1927
- Tumler 1954 – Tumler M. Der Deutsche Orden. – Wien, 1954
- Verzeichniss 1861–1868 – Verzeichniss livländischer Geschichts-Quellen in schwedischen Archiven und Bibliotheken. – Dorpat, 1861–1868
- Енш 1981 – Енш Г. Из истории архивного дела в Латвии. – Рига, 1981
- ПЛ 1955 – Псковские летописи. – Москва, 1955

UDK 904(474.365)

CĒSU PILS RAKSTI II

Sastādītājs, atbildīgais redaktors *Gundars Kalniņš*

Literārā redaktore *Eva Eihmane*

Korektors *Jānis Kulmanis*

Tulkotāja *Eva Eihmane*

Tulkojumu korektors *Aleks Pluskowski*

Fotogrāfiju apstrāde *Alens Opoļskis*

Māksliniece un maketētāja *Anda Nordena*

Izdevums sagatavots ar Valsts kultūrkapitāla fonda
un Cēsu novada pašvaldības finansiālu atbalstu

ISBN 978-9934-8685-1-1

© Rakstu autori, 2018

© Cēsu pils saglabāšanas fonds, 2018

Izdevējs *Cēsu pils saglabāšanas fonds*

Iespiests un iesiets SIA "Dardedze hologrāfija"